

„***2a“. Na s. 317 je běloruský humanista František Skorina v textu označen jako „pořadatel Bible“, namísto „překladatel“. Při popisu oděvu kněze Jakuba Kunvaldského (s. 370) autorka konstatuje, že kvůli poškození listu předlohy lze z oděvu kněze vidět jen zlomek, z reprodukce je však zřejmé, že strana předlohy je kompletní (reprodukce byla během přípravy publikace pravděpodobně vyměněna). U Valentina Polona (s. 299) není otištěn obrázek, který je popisován.

Je třeba zdůraznit, že i přes uvedené výtky a nadnesené otázky, které se většinou vztahují jen k dílčím problémům, je publikace M. Vaculínové, M. Šárovové a A. Nachtmannové pozoruhodným výsledkem interdisciplinárního projektu, v jehož středu se prolínají dějiny umění, vzdělanosti, knižní kultury a každodennosti. Shromážděný materiál, jeho interpretace a celkový způsob prezentace je nejen závažným vkladem ke studiu předbělohorského portrétu, ale představuje také určitý jednotící prvek, který poukazuje na vzájemné souvislosti médií (starých tisků a rukopisů), jejichž osudy se po vynálezu knihtisku začaly poněkud rozcházet. Je nepochybné, že publikace, která i svým esteticky mimořádně sličným provedením patří ke skvostům ediční řady „Knižní kultura“, bude mít trvalou hodnotu.

Jiří Just

Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL – Kateřina PRAŽÁKOVÁ, České stavovské povstání: mezi Prahou, Drážďany, Heidelbergem, Londýnem a Mnichovem, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2022, 220 s.

Spolupráce tří kolegů z Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích přináší nový pohled na více než čtyři sta let staré události neodmyslitelně spojené s českou státností a historií. Publikace přináší střízlivý a nestranný vhled do středoevropských událostí v katolických i nekatolických mocenských centrech a provází dobou vyostřování nábožensko-politického konfliktu, rodícího se z českého jádra v prvních dekádách 17. století.

V souladu se stanovenými cíli se publikace snaží o přiblížení politické komunikace (jejího obsahu, způsobů a nástrojů) mezi představiteli nekatolických stavů v Českém království s významnými zahraničními rezidencemi různé konfesijní orientace. V tomto výzkumu autoři „kriticky navázali na dosavadní výsledky bádání o mezinárodních souvislostech českého stavovského povstání a provedli výzkum nevydaných pramenů zvláště v německých a anglických archivech, jimž česká historická věda doposud nevěnovala významnější pozornost“.¹⁾

¹⁾ Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL – Kateřina PRAŽÁKOVÁ, *České stavovské povstání: mezi Prahou, Drážďany, Heidelbergem, Londýnem a Mnichovem*, Praha 2022, s. 6.

Úvodní kapitoly recenzované publikace jsou rozsáhlým nastíněním náboženské a politické situace ve Svaté říši římské a v habsburské monarchii se zřetelem na konfesijní situaci definovanou v říši především augšpurským mírem a v Českém království Majestátem Rudolfa II.

Další část představuje seznámení s vybranými aktéry středoevropské politiky, s jejich rezidencemi a důmyslnými komunikačními sítěmi. Autoři se nejdříve soustředí na falckou oblast, na sídlo falckého kurfiřta Fridricha V. v Heidelbergu a především na diplomata působícího v jeho službách a místodržitele Horní Falce Kristiána I. Anhaltsko-Bernburského se sídlem v Amberku, na budování informační sítě obsahující propojení mezi Heidelbergem, Londýnem a Amberkem a snažící se o připojení kontaktů z Českého království a ze Slezska. Na pozadí širšího kontextu se místy objevují detailní popisy dokreslující (většinou zákulisní) informace. Jsou jimi například různá jednání, ale také spory mezi zahraničními velvyslanci, diplomaty či agenty, „vizitky“ (stručné představení a nastínění diplomatické činnosti) jednotlivých více či méně důležitých aktérů a nejsou opomenuty ani dobové události, které mnohdy „zamíchaly kartami“. Postupně během líčení konkrétních schůzí a jednání dochází k dalšímu a dalšímu odkrývání stěžejních informačních center, které slibuje i samotný název publikace. Záhy se tak pozornost dostává do drážďanské rezidence saských kurfiřtů Kryštofa II. a Jana Jiřího I., do bavorského Mnichova, sídla vévody Maxmiliána I., i do vzdáleného Londýna, který má v tomto výčtu specifickou pozici. Toto hledisko (poměrně netradičně) rozšířené o anglický dvůr umožňuje jiný pohled na celou situaci, neboť jej na rozdíl od ostatních center (které měly čistě mocenské a osobní ambice) s českými zeměmi pojila rodová příbuznost. I když je kniha dilem tria autorů, lze v tomto bodě zdůraznit výzkum Pavla Krále, který se v poslední době zabývá česko-anglickými vztahy na počátku 17. století a vyzdvihuje velkou (ač nepřímou) roli Jakuba I. Tuto obsáhlou část seznamující čtenáře s raně novověkými komunikačními sítěmi pod taktovkou diplomatů, vyslanců a agentů zakončují cesty posledních měsíců roku 1618, informující zmíněná politická střediska o proběhlé defenestraci v hlavním městě Českého království, přičemž zprávy neoficiální kolující po soukromých komunikačních sítích často předběhly až o několik dní oficiální vyjádření českých nekatolických stavů.

Následná pasáž se zabývá dobou od pražské defenestrace až po bitvu na Bílé hoře a spolu s „klíčovým“ rokem 1619 tvoří stěžejní část této publikace. Text se místy detailněji věnuje nerozhodnému postoji saského kurfiřta, bavorského vévody i anglického krále k českému stavovskému povstání i vleklému informačnímu boji sváděnému o jejich přízeň mezi českými nekatolickými stavy a Ferdinandem II. Zde se do popředí zájmu bádání dostávají dobové tisky včetně ručně psaných novin, tištěných letáků i propagandistických apologií. Zde se uplatnilo badatelské téma Kateřiny Pražákové, která se dlouhodobě zabývá výzkumem již zmíněných dobových informačních zdrojů.

Poslední kapitoly podávají věcné shrnutí popisované problematiky, stručně rekapitulují a připomínají klíčové okamžiky, které se autoři snaží spojovat a dodávat k nim doplňující informace, což umožňuje komplexní pohled na celý okruh rozebíraných problémů i nahlížení na jednotlivé události optikou člověka žijícího na počátku 17. století.

Jak již bylo nastíněno, práce je založena na rozsáhlém pramenném výzkumu, který autorům umožnil rekonstruovat propojení mocenských center, analyzovat jimi užívané komunikační sítě a obsahy jednotlivých sdělení, které v napjaté předbělohorské době plně intrik, klamů a planých slibů sehrály stěžejní roli.

I když jsou rozdílné vztahy jednotlivých mocenských center k českým zemím náležitě popsány a detailně rozebrány, pro správné a ucelené pochopení popisované problematiky je vyžadován přehled o situaci v Evropě na začátku 17. století a dobrá orientace v českých náboženských i politických dějinách. Navíc kniha strídá popisy několika „dějových linií“ a text, který jinak chronologicky sleduje probíhající české stavovské povstání, se tak občasně odchyluje od časové posloupnosti, což může v ojedinělých případech (např. v kombinaci se jmény a působením zahraničních vyslanců a agentů) působit na méně obeznámeného čtenáře poměrně složitě. I tak je ale rozmanitý text českobudějovických historiků přesahující lokální pohled bezpochyby podárenou sondou do komunikačních sítí i dobové propagandy a je zdařilým příkladem, jak reflektovat české události v zrcadle zahraničních pramenů a literatury. Marginálního charakteru je tak drobná korekce vážící se k tématu anglického dvora. V pasáži, která seznamuje čtenáře s osobou Jakuba I. Stuarta a s jeho postojem k stavovské volbě českého krále jsou zmíněny i jeho dědické nároky, které mu měly připadnout jako pravnukevi Marie Tudorovny, sestry Jindřicha VIII. (s. 42). Avšak podle tudorovských a Stuartovských rodokmenů Jakub I. pocházel z větve jiné sestry Jindřicha VIII. Markéty Tudorovny, která byla jeho prababičkou jak z matčiny, tak z otcovy strany.²⁾

²⁾ Potomkem Markéty Tudorovny z jejího prvního manželství s Jakubem IV. Skotským byl syn Jakub V. Skotský. Jeho druhou manželkou byla Marie de Guise, s níž měl dceru Marii Stuartovnu, matku Jakuba I. (IV.) Stuarta. Dalším potomkem Markéty Tudorovny z jejího druhého manželství s Archibaldem Douglassem byla dcera Markéta Douglassová provdaná za Matyáše Stuarta, s nímž měla syna Jindřicha Stuarta, lorda Darnleyho – otce Jakuba I. (IV.) Stuarta. Markétina mladší sestra Marie Tudorovna se díky sňatku s králem Ludvíkem XII. stala francouzskou královnou. Po jeho smrti se provdala za Charlese Brandona, se kterým měla čtyři potomky. Byla babičkou „devítidenní anglické královny“ Jany Greyové. Dále Barry COWARD, *The Stuart Age: England, 1603–1714*. London 2017, s. 127, 129; Melanie CLEGG, *Margaret Tudor: The Life of Henry VIII's Sister*, South Yorkshire 2018 [online verze, cit. 2023-03-01]; Brad HOOPER, *The Sisters of Henry VIII: The Tumultuous Lives of Margaret of Scotland and Mary of France*, (Brief Article). Booklist [online], Chicago 1999, 95(22), 2019 [online verze, cit. 2023-03-01].

Metodologicky zajímavě uchopený text disponující bohatým poznámkovým aparátem i obrazovou přílohou, která dodává tváře zmiňovaným aktérům, je uceleným a nezaújatým zhodnocením činů, okolností a důvodů pro vygradování původně lokálních událostí do jednoho z největších evropských konfliktů. V závěru publikace tak není opomenut ani detailní exkurz do vojenské historie a popis postupu jednotlivých vojsk i jejich taktiky od napadení vedlejších zemí Koruny české až k Bílé hoře.

Za velké plus této publikace, která vyšla jako 71. svazek ediční řady Knihnice Dějin a současnosti, považuji spojení tří odborníků na různé tematické oblasti dějin raného novověku pod zřejmým vedením Václava Bůžka, který se dlouhodobě zabývá „jednotčím tématem“ celé publikace – rané novověkou šlechtou, vládou Habsburků, jejich dvorem a reprezentací. Výsledkem spojení výzkumů všech autorů je zdařilé dílo poodkrývající zahraniční vnímání českého stavovského povstání i následnou úlohu středoevropských mocenských center v začínajícím válečném konfliktu.

Anna Syslová

Martin STEINER – Markéta KLOSOVÁ (edd.), Dílo Jana Amose Komenského – Opera Omnia 19/II, Praha, Academia 2022, 332 s.

Jedním z největších českých edičních počinů je kritické vydání Komenského latinských spisů. Devatenáctý svazek Opera Omnia je vyčleněn pro zásadní dílo pozdního období jeho tvorby – De rerum humanarum emendatione consultatio catholica (Obecná porada o nápravě věcí lidských). Druhý díl Obecné porady obsahuje první půlku ústřední a nejrozsáhlejší části textu, nazvanou Pansophia, hoc est Universalis sapientia (Pansofie, to jest Všeobecná moudrost). Čtenáři, a zejména badatelé, se tak konečně dočkali kompletní kritické edice latinského textu Pansophie (kriticky byly dosud vydány pouze Mundus possibilis a Mundus archetypus),¹⁾ která byla dosud přístupná buď z diplomatické edice Jaromíra Červenky a Vlasty Tatjany Miškovské-Kozákové,²⁾ výběrových antologií nebo českých překladů.³⁾

¹⁾ Vojtěch BALÍK – Věra SCHIFFEROVÁ (edd.), *Jan Amos Komenský. Spisy o první filosofii*, Praha 2017.

²⁾ Jaromír ČERVENKA – Vlasta Tatjana MIŠKOVSKÁ-KOZÁKOVÁ (edd.), *De rerum humanarum emendatione consultatio I*, Praha 1966.

³⁾ Josef MORAVEC, *Vybrané spisy Jana Amose Komenského*, Praha 1966; Jiří BENEŠ – Jana MÁTLOVÁ – Marta BEČKOVÁ – Anna HOLEDOVÁ (edd.), *Komenský, Jan Amos. Obecná porada o nápravě věcí lidských I–III*; Praha 1992; Jan HÁBL – David LOULA, *To nejlepší z Komenského Obecné porady o nápravě věcí lidských*, Vojnův Městec 2019 a další.